

Poznań, 1 sierpnia 2019 r.

dr hab. Alina Zajadacz, prof. UAM
Katedra Turystyki i Rekreacji
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
ul. B. Krygowskiego 10
61-680 Poznań

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Sarzały

**pt. Geograficzne uwarunkowania integralnego rozwoju wybranych form rekreacji ruchowej
na przykładzie Sudetów Zachodnich**

wykonanej pod kierunkiem dr hab. Ewy Szczepanowskiej, prof. US

1. Charakterystyka formalna rozprawy

Recenzja została przygotowana na wniosek Rady Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 13 czerwca 2019 r. Praca liczy 269 stron, obejmuje 14 rozdziałów (29 tabel, 77 rycin). Spis literatury zwiera 236 pozycji (w tym 18 anglojęzycznych i 1 w języku czeskim) oraz adresy stron internetowych. W końcowej części opracowania zamieszczono streszczenie w wersji polskiej i angielskiej. Struktura pracy jest nietypowa. „Rozdz. I Wprowadzenie” obejmuje przegląd literatury przedmiotu oraz charakterystykę badanego obszaru. Cel i uzasadnienie podjęcia tematu pracy przedstawiono dopiero w rozdz. drugim (str. 76-78). W układzie opracowania zbytecznie, jako rozdziały, wyodrębniono spisy i streszczenia (rozdz. XI-XIV). Na stronie tytułowej pominięta została informacja o promotorze pracy.

2. Omówienie Rozprawy

Problematyka podjęta przez Pana mgr Tomasza Sarzałę ma charakter interdyscyplinarny, Autor w umiejętny sposób przeprowadził badania z zakresu geografii turystyki oraz fizjologii człowieka. Badania geograficzne dotyczyły oceny walorów środowiska przyrodniczego i antropogenicznego Sudetów Zachodnich na potrzeby rekreacji ruchowej. Wyodrębniono miejsca najbardziej atrakcyjne

pod kątem rekreacji ruchowej, na terenie poszczególnych pasm górskich Sudetów Zachodnich. Ponadto, w oparciu o wyniki badań ankietowych, rozpoznano opinie rekreantów na temat uwarunkowań podejmowania rekreacji ruchowej na tym obszarze. Badania w zakresie fizjologii człowieka skoncentrowane były na ocenie intensywności wysiłku fizycznego w zależności od warunków przyrodniczych Sudetów Zachodnich, w tym ukształtowania terenu. Autor przeprowadził pomiar wydatku energetycznego wśród biegaczy, rowerzystów oraz pieszych, przebywających na analizowanym terenie. Zaproponował także przebieg tras rekreacyjnych i ich klasyfikację, uwzględniając zróżnicowanie form rekreacji ruchowej oraz poziomu intensywności wysiłku fizycznego.

Uzyskane efekty pracy mają duże walory aplikacyjne, mogą stanowić podstawę do opracowania przewodników turystycznych, wzbogaconych o informacje na temat poziomu intensywności wysiłku fizycznego, mając na uwadze takie cechy, jak płeć oraz wybrane formy aktywności fizycznej. Tego typu przewodniki pozwoliłyby na optymalny wybór tras dla rekreacji ruchowej, pod kątem upodobań, doświadczeń, a także kondycji fizycznej rekreanta.

W rozdziale 1. (o objętości 66 str.) pt. „Wprowadzenie” przedstawiono szeroki przegląd literatury. W przeglądzie tym uwzględniono opracowania na temat uwarunkowań rozwoju (w tym walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego) wybranych form rekreacji ruchowej na obszarach górskich, ogólną charakterystykę pasm górskich Sudetów Zachodnich, jak również charakterystykę potencjału turystycznego i rekreacyjnego tego obszaru. Pominięto natomiast, istotne ze względu na zakres prowadzonych badań, wyjaśnienie podstawowych pojęć (tj. rekreacja ruchowa, turystyka aktywna) i relacji ich znaczeń. Nie wyjaśniono także co oznacza tytułowy „integralny rozwój” rekreacji ruchowej. W szerokich opisach pojawia się wiele elementarnych treści (m.in. „tereny górskie charakteryzują się urozmaiconą rzeźbą terenu...” [str. 14], „Rzeka jest naturalnym ciekim, powstałym... [str. 16], „jezioro jest naturalnym, śródlądowym zbiornikiem wodnym...” [str. 16], „staw jest to niewielki, płytki zbiornik wód powierzchniowych...” [str. 16]. Rezygnacja z nich ułatwiłaby porządkowanie wiedzy na temat głównych problemów badań. Ponadto rozdział ten powinno poprzedzać omówienie przedmiotu, problemu oraz zakresu badań.

Informacje o założeniach pracy zawarto w rozdziale drugim (o objętości 3 str.). Doktorant uwzględnił w nich zarówno rekreację, jak i turystykę przyjmując, że „celem pracy jest opracowanie produktu w ramach turystyki i rekreacji w postaci szczegółowo opisanych tras rekreacyjnych, na przykładzie pasm górskich Sudetów Zachodnich, zaproponowanych na podstawie oceny walorów środowiska przyrodniczego i antropogenicznego oraz opinii respondentów (...). Ponadto, głównym problemem badawczym jest próba sklasyfikowania tras pod kątem intensywności wysiłku fizycznego w celu ułatwienia ich doboru w zależności od potrzeb i możliwości fizycznych danej osoby. Element ten stanowi próbę wdrożenia nowej metody do opracowań tras turystyczno-rekreacyjnych” (str. 76-77).

W powiązaniu z celem głównym, sformułowano 5 szczegółowych celów pracy, z odwołaniem się w przypadku każdego z nich do pozycji z literatury. Zapis ten nie jest zrozumiały, można domniemać, że odwołanie to odnosi się do wykorzystania w realizacji celów szczegółowych analogicznych podejść, jak we wskazanych opracowaniach. W omawianiu założeń pracy zabrakło informacji o zakresie czasowym badań, uzasadnienia wyboru przedmiotu badań, tj. form rekreacji ruchowej, takich jakich jak: bieganie, jazda na rowerze oraz wędrówki piesze (spośród wielu aktywności podejmowanych na terenach górskich m.in. narciarstwa biegowego, zjazdowego, wspinaczki skałkowej, kajakarstwa). Praca zyskałaby także na pogłębieniu, gdyby zamieszczono schemat postępowania badawczego.

W kolejnym rozdziale, trzecim (objętość 18 str.) przedstawiono metody wykorzystane w badaniach: opinii społecznych, wysiłku energetycznego rekreantów, a także sposób przeprowadzania analiz statystycznych, waloryzacji terenu na potrzeby rekreacji ruchowej (bonitacja punktowa) oraz inwentaryzacji obszaru, ponadto opracowania proponowanych tras z wykorzystaniem aplikacji Runkeeper i portalu Geocontex. Dobór metod oddaje interdyscyplinarny charakter pracy. Autor wykazał się znajomością metodyki badań wypracowaną na gruncie badań społecznych, geograficznych, fizjologii człowieka, jak również kreatywnością, związaną z włączeniem popularnej aplikacji Runkeeper w badania, którym efektem mogą być profile tras ze szczegółowym opisem stopnia trudności szlaków. Zamieszczony w tym rozdziale wzór kwestionariusza ankiety, powinien być zawarty w aneksie pracy, jako część dokumentacji.

Rozdziały 4-6 obejmują omówienie wyników badań Autora (łącznie 42 strony). Tytuł rozdz. 4. „Wyniki i analizy statystyczne sondażu diagnostycznego” został sformułowany enigmatycznie, nie informuje o analizowanych problemach. W rozdziale tym po raz pierwszy przedstawiono wielkość badanej próby: 623 osoby. Sposób przeprowadzania analiz jest uporządkowany. Natomiast w niektórych przypadkach niejasny. Autor nie wyjaśnia, biorąc pod uwagę ogół respondentów, którzy w dominującej mierze odwiedzili Karkonosze i Góry Izerskie, a mniej licznie Rudawy Janowickie oraz Góry Kaczawskie, czy w ocenie np. elementów infrastruktury turystycznej (tab. 5-9) tych pasm były brane pod uwagę wypowiedzi wszystkich respondentów, czy tylko tej grupy, która odwiedziła dane pasmo? Tytuł tab. 11. „Test zgodności chi-kwadrat” nie informuje o analizowanych problemach, w pierwszym wierszu tej tabeli w miejscu „forma rekreacji ruchowej” powinno być „pasmo górskie”.

Następnie przedstawiono wyniki pomiaru wydatku energetycznego, opracowane na podstawie badań 241 osób. W opisie procedury badawczej nie wyjaśniono, czy dane typu masa ciała, wysokość ciała respondentów były ustalane na podstawie ich wypowiedzi, czy też przeprowadzonego pomiaru. Ponadto zabrakło syntetycznego ujęcia wyników, pozwalającego na uchwycenie tendencji w zakresie zależności zachodzących pomiędzy analizowanymi zmiennymi (wprost czy odwrotnie proporcjonalnych). W rozdz. 6. pt. „Waloryzacja poszczególnych pasm górskich Sudetów Zachodnich pod kątem rekreacji ruchowej” przedstawione zostały wyniki oceny terenu,

przeprowadzonej przy zastosowaniu metody bonitacji punktowej, w sposób konsekwentny dla poszczególnych pasm górskich w formie: opisowej, tabelarycznej oraz kartograficznej.

Wyniki przeprowadzonych badań Autor umiejętnie wykorzystał jako podstawę do opracowania koncepcji tras rekreacyjnych na terenie Sudetów Zachodnich (rozdz. 7. o objętości 58 str.). Proponowane trasy przedstawione zostały poglądowo na tle mapy waloryzacji terenu (sporządzonej w oparciu o metodę bonitacji), a bardziej szczegółowo na mapach opracowanych w QGIS oraz w formie profilu zawierającego informacje o cechach wpływających na stopień trudności trasy. Tę część pracy zarówno pod względem przemyślanej, spójnej kompozycji, opracowania graficznego, wpływającego na poglądowość wyników, jak i merytorycznej (poznawczej, aplikacyjnej) oceniam bardzo wysoko. Na bazie przedstawionej koncepcji Autor, w kolejnym rozdz. 8. (łącznie 7 str.), dokonał klasyfikacji proponowanych tras wg form rekreacji ruchowej oraz wg poziomu intensywności wysiłku fizycznego. Rozdział ten, podobnie jak poprzedni, zawiera nową wiedzę, przedstawioną w sposób uporządkowany i poglądowy.

W części „Dyskusja i podsumowanie” (rozdz. 9, łącznie 29 str.) Doktorant odniósł wyniki własnych badań do treści zawartych w literaturze. Analogicznie do przeglądu literatury (rozdz. 1.), fragment ten ma charakter sprawozdawczy, w mniejszym stopniu syntetyczno-krytyczny – wskazujący na podobieństwa czy różnice uzyskanych przez Autora wyników w stosunku do dotychczasowej wiedzy. W rozdziale tym wyodrębniono „Podsumowanie” (str. 233), którego nie uwzględniono w spisie treści.

Praca została zakończona wnioskami (rozdz. 10., łącznie 2 str.), które odnoszą się do celu głównego pracy, przyjętej tezy oraz zadań szczegółowych. Zabrakło w nich natomiast odwołania do zawartego w tytule pracy „integralnego rozwoju”, czy krytycznych przemyśleń dotyczących trudności we wnioskowaniu, interpretacji wyników, a także wskazania kolejnych, nierozwiązanych dotąd problemów badań, wartych podjęcia w przyszłości.

3. Ocena pracy, uwagi krytyczne i dyskusyjne

Przedstawiona przez mgr Tomasza Sarzałę dysertacja stanowi cenne pod względem poznawczym i aplikacyjnym, interdyscyplinarne opracowanie. Zawiera także nowe propozycje metodyki badań z wykorzystaniem popularnej aplikacji. Autor wykazał się dobrą znajomością dorobku geografii turystyki, umiejętnością wykorzystania zróżnicowanych metod badań w prowadzeniu prac terenowych i kameralnych, a także kreatywnością w tworzeniu własnej koncepcji przebiegu i opisu tras turystycznych. Propozycje te wpisują się w aktualne trendy – wzrastającego zainteresowania społecznego aktywnym wypoczynkiem. Ich wdrożenie przyczyniłoby się do optymalizacji wyboru trasy ze względu na preferencje, doświadczenia i indywidualną kondycję rekreanta. Redakcja pracy jest staranna (zwłaszcza opracowanie graficzne), występują drobne usterki stylistyczne czy związane z numeracją rozdziałów (łączenie numeracji rzymskiej i arabskiej). Nie wpływają one jednak

na merytoryczny odbiór pracy. Całość opracowania oceniam pozytywnie, na uznanie zasługuje szczególnie część koncepcyjna (rozdz. 7-8). Natomiast uwagi krytyczne i dyskusyjne dotyczą:

- Relacji tytułu do treści pracy – w tytule zawarto określenie „integralnego rozwoju”, do którego Autor nie odniósł się w pracy (brak definicji, wniosków końcowych).
- Struktury pracy – przegląd literatury powinien być poprzedzony przedstawieniem przedmiotu, problemu, zakresu oraz metod badań i być ściśle powiązany z przyjętymi założeniami.
- Braku omówienia w przeglądzie literatury relacji między pojęciami: rekreacja ruchowa a turystyka aktywna (pojęcie turystyki jest wielokrotnie stosowane, m.in. rozdz. 1.2, 1.4).
- Braku wyjaśnienia wyboru uwzględnionych w analizach form rekreacji: bieganie, jazda na rowerze, wędrowki piesze (a pominięcia wielu innych, takich jak np. narciarstwo, wspinaczka skałkowa itp.).
- Braku krytycznego podejścia do uzyskanych wyników (wskazania m.in. luk, trudności we wnioskowaniu, kolejnych, dotąd nierozwiązanych, wartych podjęcia problemów badań).

4. Wniosek końcowy

W mojej opinii rozprawa doktorska Pana mgr Tomasza Sarzały pt. „Geograficzne uwarunkowania integralnego rozwoju wybranych form rekreacji ruchowej na przykładzie Sudetów Zachodnich” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w myśl art. 13 ust. 1 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2017 poz. 1789 z późn. zm.). Praca stanowi oryginalne rozwiązanie aktualnego problemu naukowego, a jej Autor wykazał się interdyscyplinarną wiedzą teoretyczną, jak również umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy badawczej. Wnioskuje zatem o dopuszczenie Pana mgr. Tomasza Sarzały do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony. Praca kwalifikuje doktoranta do nadania stopnia naukowego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Poznań, 1 sierpnia 2019 r.

/Alina Zajadacz/

